

PREGLED POVOJNEGA RAZVOJA TURISTIČNE INFRASTRUKTURE NA LOKVAH

PETRA KOLENC

Zgodovinski inštitut Milka Kosa

petra.kolenc@zrc-sazu.si

Izveček: Prispevek kronološko predstavi povojne investicije v turistično infrastrukturo destinacije Lokve v Trnovskem gozdu, ki je v veliki meri temeljila na političnih odločitvah vsakokratnih oblasti.

Ključne besede: Lokve, Trnovski gozd, tradicija, občinska politika, Nova Gorica, turistični razvoj

Posebna skrb, ki jo je v šestdesetih letih 20. stoletja Lokvam posvečala Občinska skupščina Nove Gorice, je temeljila na tradiciji iz 19. stoletja »*ko je bil Trnovski gozd deležen obiskov visokega plemstva zavoljo lova in ko je 'poletno svežino' na območju odkrivalo goriško in tržaško meščanstvo*« (Kolenc 2017: 19). Kot odziv na obisk je bil v začetku 20. stoletja na Lokvah zgrajen penzion Winkler,¹ na Lazni pa urejeno smučišče in »zavetišče«, imenovano Kafehaus. Posebej dvajseta in trideseta leta 20. stoletja, ko je Goriška pripadala italijanski državi, so pomenila vzpon meščanske turisticke (prenočevanja in izletništva), ki je trajal vse do druge svetovne vojne, med katero je bila vas Lokve skupaj s penzionom Winkler požgana.

Po drugi svetovni vojni so se »*z načrtno aktivacijo tega čudovitega predalpskega kraja*« (Ogorevc 1969: 1) ter kasneje s študijami za Lokve kot izhodiščnim centrom destinacije

novogoriške oblasti aktivno vključevale v turistični razvoj, saj je nov družbenopolitični sistem zagotovil ustrezne razmere za povojno obnovo vasi kot tudi turističnih objektov. Leta 1959 je Občinski ljudski odbor (OLO) dodelil 400.000 din »*za ureditev vasi [Lokve] v turistične namene*«, verjetno tudi zato, ker je 3. julija 1959 tam potekal Partizanski tabor, osrednja prireditev ob proslavljanju petnajstletnice osvoboditve Slovenskega Primorja.² Denar naj bi bil namenjen za omet po vojni obnovljenih hiš, razpadajoče hiše, kamor se lastniki po vojni niso več vrnili, pa so zrušili in deloma zmleli v gramoz za posipanje cest (Kogoj 1959: 149). V vas sredi Trnovskega gozda je tedaj iz različnih delov Primorske prišlo več kot 10.000 obiskovalcev, nasploh je partizanska tradicija vasi tudi kasneje imela pomembno vlogo tako pri ob-

¹ Že leta 1894 so na Lokvah kot štacunarji in krčmarji zabeleženi Anton, Ivan in Štefan Winkler (*Kažipot po pokneženi grofni Goriško-Gradiški* 1894: 86).

² 22. decembra 1943 je bil na Lokvah ustanovljen sedež IX. korpusa, ki je imel pomembno vlogo pri osvoboditvi Primorske.

Lokve, razglednica s hotelom Poldanovec (arhiv društva LO-KO).

novi kot pri pospeševanju turističnega razvoja območja.³

V letu 1959 so sredi vasi na *Tinčkovem hribu* montirali prvo športno vlečnico,⁴ nihalko, za katero je skrbel tedanji Okrajni ljudski odbor Gorica (Kolenc 2017: 53). Jeseni 1959 je Splošno gradbeno podjetje Gorica začelo s prenovo planinskega doma Poldanovec,⁵ ki je bil zgrajen na ruševinah penziona Winkler ter prvič po vojni odprt leta 1950 kot Planinski dom, kasneje preimenovan v Hotel Poldanovec. »Delo je še v teku, [...] k prejšnji hotelski stavbi so prizidali še eno dvorano, na griču pred cerkvijo pa so zgradili vodni rezervoar, v katerega naj bi se stekala deževnica s strehe in hotela, OLO krije stroške za vsa navedena dela,« je potek gradbenih del na lokvarkem hotelu Poldanovec zabeležil vaški učitelj Leopold Kogoj (Kogoj 1960: 151). Tako je bil 22. julija 1961 na Lo-

kvah odprt prenovljen hotel Poldanovec.⁶ Decembra 1961 je bil v organizaciji Gostinske zbornice in hotela Poldanovec na Lokvah organiziran strokovni tečaj za gostinske delavce z Goriške.

Posebej od konca 60. let 20. stoletja dalje so tudi študije območja,⁷ ki jih je naročala tedanja novogoriška občina, preprečevale »nepopravljivo škodo, ki bi utegnila nastati,

³ 26. marca 1961 je bil na Lokvah organiziran prvi pohod Po poteh IX. korpusa, kasneje so potekali tudi zbori slovenskih pionirjev, srečanja kurirjev in vezistov partizanskih enot, smučarsko tekmovanje za Iztokov pokal.

⁴ »Na Tinčkovem travniku so že pred zimo 1960/61 smučarske organizacije postavile novo žično vzpenjačo« (Kogoj 1960:51).

⁵ Na Lokvah je ob koncu 50. let planinsko društvo Nova Gorica posedovalo Planinski dom Poldanovec.

⁶ Po načrtih iz leta 1959 (projekte za adaptacijo je pripravil tedanji Projektburo Nova Gorica, projektant pa je bil Ivan Kraigher) so ga preuredili predvsem z namenom povečanja njegove zmogljivosti, vložili naj bi 22 mio din, s katerimi so uredili severni trakt poslopja, pridobili šest spalnic s 24 posteljami in manjši gostinski prostor, nekakšen salon za 80 sedežev, primeren za družabne prireditve. Stavbo so dvignili, s čimer so pridobili še 41 novih postelj. Po vseh sobah je bila napeljana tekoča voda, urejene so bile tudi kopalnice in sanitarije. Do tedaj je bilo potrošenih že 300.000 din za manjše izboljšave, med katerimi je bilo posodobljeno plesišče, preurejen gostinski prostor, urejena kanalizacija, zaposlena kuharica pa je poskrbela za bolj okusno hrano. Tako je bilo v Poldanovcu tedaj na voljo prostora za 70 penzijskih gostov (prim. *Primorske novice*, 29. 6. 1959).

⁷ Leta 1971 naj bi bili pripravljene urbanistični načrti za Čepovan, Lazno in Lokve, kjer je bila predvidena »izgradnja večjega števila hotelov, športnih in rekreacijskih objektov ter zabavišč« (*Primorske novice*, 30. 4. 1971: 17); zadnja študija območja je bila opravljena leta 2009, ko so bile narejene *Strokovne podlage za program razvoja turistične destinacije Lokve: Trnovska planota z Banjško planoto; izhodišče Lokve*.

Lokve, razglednica s hotelom Poldanovec in depandanso (arhiv društva LO-KO).

če bi področje ne bilo podvrženo nikakršnim regulativom urejanja in razvoja» (Ogorevc 1969: 3). Tedaj je bila izvedena valorizacija in izdelana natančna študija vseh elementov, ki bi lahko »vplivali na samobitnost tega prostora« (Prav tam: 3). Študijo so novogoriške oblasti naročile zaradi občutljivosti območja, ki ne bi preneslo množičnega obiska turistov, čeprav je partizanska tradicija vasi prav to množičnost gojila.

Inženir Miha Ogorevc je v študiji o hortikulturni ureditvi Lokvi leta 1969 zapisal vse tisto, kar so povzemale kasnejše študije, ki so jih naročale občinske oblasti: »[...], da ležijo najbližje velikim naselitvenim centrom, hkrati pa močna frekventiranost Lokev, lahko turistično poživi vso Banjško in Trnovsko planoto. [...] vse navedeno kaže na izjemen položaj Lokev kot turističnega centra pri Gorici. Lokve je treba, kot edinstveni predalpski turistični center na Goriškem vrednotiti predvsem glede na njihov položaj v področju goriške, tržaške in videmske regije. Lokve namreč ležijo znotraj širšega pasu teh treh regij v katerem ni lepšega in pomembnejšega zimsko-športnega področja, kakršnega npr. lahko predstavljajo Lokve. Zaradi bližine Gorice, Trsta, Vidma in hitro razvijajoče se Nove Gorice predstavlja ta kraj z

edinstveno lociranim naseljem na robu mediteranskega in predalpskega klimatskega območja, docela vase koncentriran vizualni prostor. S teh aspektov in posebej z naravo-varstvenega vidika, predstavljajo Lokve v slovenskem in regionalnem prostoru neprecenljivo turistično vrednost, ki jo je treba čuvati in obravnavati z vso pozornostjo in skladno tako, da bodo poleg gostinsko-turističnih upoštevani še splošno kulturni, naravni, regionalni in urbanistični momenti« (Ogorevc 1969: 1–2).

Razvoj turistične infrastrukture na Lokvah je bil posebej močan med letoma 1963 in 1967, ko je Skupščini občine Nova Gorica predsedoval Jožko Štrukelj, ki je imel izostren čut za gospodarske izmenjave. Občinske oblasti so se odzvale na ugodne gospodarske razmere (povečan obisk italijanskih gostov in priliv deviz),⁸ kar se je kmalu pokazalo na turističnem področju. Maja 1964 je tedanji predsednik Skupščine občine v

⁸ Leta 1961 so beležili 261.842 italijanskih državljanov, ki so vstopili v Jugoslavijo, leta 1962 že 326.821, kar se je poznalo tudi v rasti menjave lir, ta je leta 1961 znašala 73.526.000 din, leto kasneje pa že 210.880.000 din, velik delež je v tej menjavi pomenila turistične potrošnja (PANG, Investicijski program za ekonomski del za novogradnjo 2 smučarskih vlečnic na Lokvah pri Novi Gorici, t. e. 76).

Lokve, avgust 1967, tedanji predsednik Skupščine Občine Nova Gorica Jožko Štrukelj, ob odprtju še zadnjega, 8-kilometrskega dela asfaltirane ceste Trnovo–Lokve (arhiv društva LO-KO).

Novo Gorico na »razgovor o razvoju gostinstva in turizma v občini« (Humar 1989: 231) sklical okoli 400 aktivnih in nekdanjih gostilničarjev. Uspeh tega srečanja je bil viden že v naslednjih letih, ko so se na Goriškem odprle številne (nove in na tradiciji pretekle ponudbe temelječe) gostilne, ki so imele vse več italijanskih gostov, posebej zamejskih Slovencev. Istočasno so z novo davčno politiko in posojili oblasti podpirale odpiranje novih enot drobnega gospodarstva, kar je opogumljalo zlasti gostince, da so svoje lokale odpirali na domačijah. Tak zagon je dobila tudi lokvarska gostilna Pri Tončku (kasneje preimenovana v Gostišče Winkler) in gostilna Winkler pri Nemcih (na poti med Trnovim in Lokvami), ki je odprla svoja vrata leta 1969. Veliko spodbudo in podporo za odprtje gostilne in oddaje sob je zakoncema Vidi in Antonu Winklerju dal prav tedanji predsednik skupščine občine Nova Gorica, Jožko Štrukelj osebno.

V letih 1964 in 1965 sta bili na Lokvah in Lazni, na katera se je osredotočal tedanji turistični razvoj občine, postavljeni dve novi vlečnici: na Lazni, na Travnem vrhu ter na Lokvah v Grivah.⁹ V šestdesetih letih so bile na območju zgrajene skupaj štiri žičnice (tri vlečnice na Lokvah, ena na Lazni). Leta

1965 se je hiter turistični razvoj odrazil tudi v ustanovitvi lokalnega turističnega društva. Verjetno ni naključje, da so v letih 1966 in 1967 posodobili staro infrastrukturo v vasi in asfaltirali cesto Solkan–Trnovo–Lokve (20. avgust 1967 je zabeleženo odprtje asfaltirane ceste), posodobljene so bile tudi električne napeljave, pridobljena je bila telefonska centrala. V podporo večji turistični infrastrukturi pa je bila zgrajena še manjša športna infrastruktura: minigolf, otroška igrala, kotalkališče/plesišče, nabavljenih je bilo nekaj jahalnih konj, s katerimi je upravljalo tedanje turistično društvo. Vaški učitelj Leopold Kogoj je beležil tudi nihanja v turizmu in zapisal je naslednjo ugotovitev: »Dotok turistov je mnogo večji pozimi kakor poleti; ni stalno enakomeren, ampak zelo koleba, odvisno od snežnih razmer in vremena, ki se večkrat nenadoma spremeni. Večkrat je ob nedeljah tak naval, da gostinski obrati ne morejo zadovoljivo postreči vseh gostov. Prav tako pogostoma pa se dogaja, da se gostilničarji pripravijo na obisk številnih gostov, ki pa zaradi nenadne spremembe vremena ne pridejo; zaloge živil pa ostajajo neprodane v nevarnosti, da se pokvarijo in tako povzročijo veliko izgubo« (Kogoj 1950–1980: 33–34).

Da se je lokvarski turizem po drugi svetovni vojni bolj identificiral z zimo kot s poletjem, potrjuje tudi zapis iz protokolarne občinske monografije: »Lepa zimska nedelja

⁹ V arhivskih virih beležimo, da so se lokalne oblasti šele v letu 1972 konkretnije angažirale pri izgradnji žičnic tako na Lokvah kot na Lazni (PANG, t. e. 474).

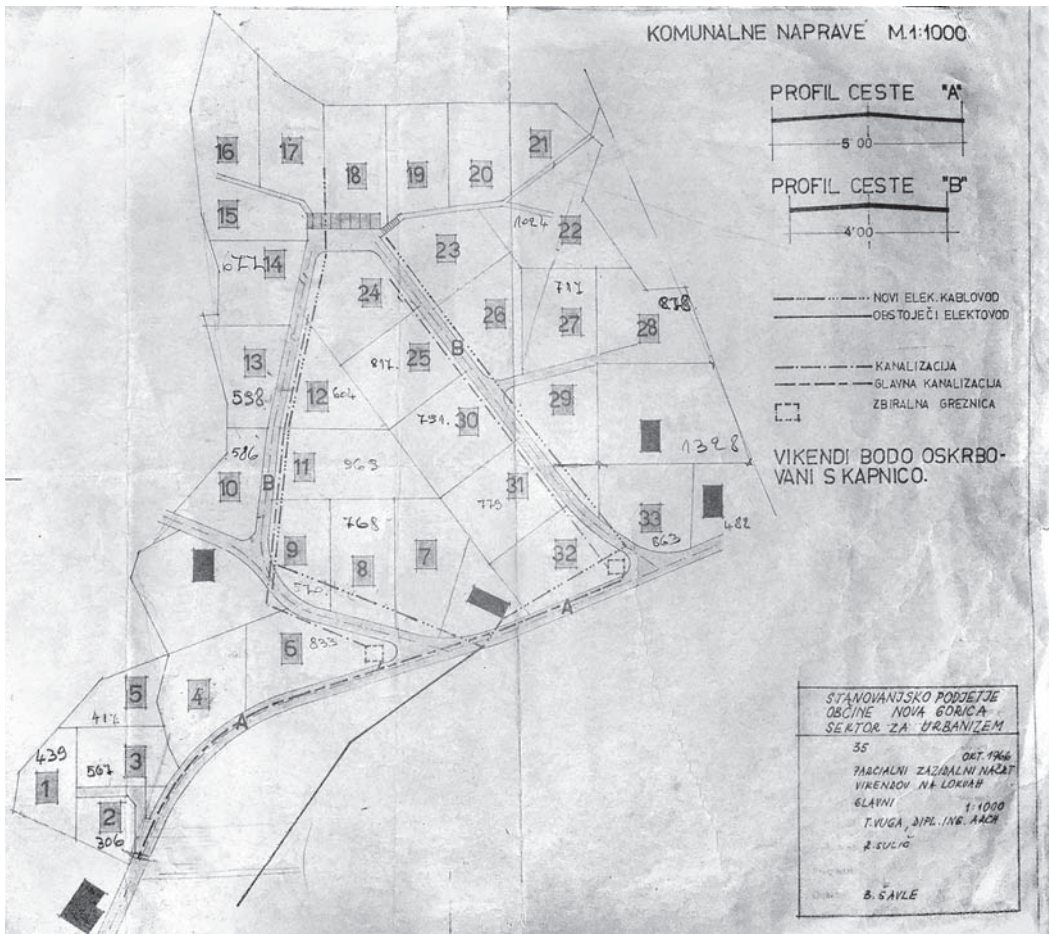
leto	dokument	opomba
1971	<i>Urbanistični program Občine Nova Gorica</i> (Zavod za urbanizem Nova Gorica)	Zastavi program razvoja turizma na Lokvah; predpiše izdelavo urbanističnih načrtov za Lokve, Lazno in Čepovan, ki pa niso bili izdelani.
1989	<i>Krajinska zasnova Trnovski gozd – Lokve, Analiza možnosti dolgoročnega razvoja</i> (Urbanistični inštitut SRS)	Zelo dobro zastavljena naloga, ki pa ni imela odziva pri nadaljnjem urejanju Lokvi in ostalih vasi na Trnovski planoti.
2000	<i>Lokve, urbanistična zasnova – osnutek</i> (Urbis, d.o.o.)	Zasnova je bila sprejeta v sklopu PUP za podeželje leta 2003. Ni imela vpliva na dogajanje na Lokvah.
2004	<i>Projekt turističnega razvoja Banjske in Trnovske planote »Vabljuje lepote Banjske in Trnovske planote«</i> (delovna skupina pri MONG in Turistični zvezi Nova Gorica)	Projekt je bolj akcijski program, ki naj bi pripeljal do ustanovitve konzorcija vseh zainteresiranih za razvoj turizma na tem delu občine. Ostal je v predalu.
2009	<i>Strokovne podlage za program razvoja turistične infrastrukture v javni rabi v turistični destinaciji Lokve – Mestna občina Nova Gorica</i> (naročnik: MONG, izvajalec Evroinvest d.o.o.)	Podrobna analiza in usmeritve za turistični razvoj Banjske in Trnovske planote z izhodiščem na Lokvah. Po začetnem navdušenju na mestnem svetu je projekt ostal v predalu.
2012	<i>Urbanistični načrt Lokve, strokovna podlaga za OPN MONG</i> (Locus d.o.o.)	Sprejet kot sestavina OPN leta 2012. Še v veljavi.

Pregled urbanistične dokumentacije za Lokve (posredoval Tomaž Vuga, 2019).

je privabila na Lokve veliko smučarjev (okoli 1000 avtomobilov), so leta 1967 zapisali v kronologiji dogajanj novogoriške občine (*Občina Nova Gorica 1947–1977*). Gostje, ki so tedaj prihajali v Trnovski gozd, so bile družine iz različnih koncev Italije; iz Milana, Torina, Bologne, tudi Rima in Catanie ter Sicilije, nekaj je bilo gostov iz drugih držav (Švica, Avstrija, Francija, Nemčija) nekaj tudi iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, posebej Vojvodine. Lokve so obiskovali turisti vseh družbenih slojev, plačevanje v jugoslovanskem denarju (dinar) pa je bilo zanje zelo ugodno (prim. Leban 2010). V tem smislu je politično podporo razvoju turizma na Goriškem oz. v tedanji Jugoslaviji nasploh treba razumeti kot izraz ekonomskega pragmatizma in prizadevanj za vključevanje lokalnega

gospodarstva v globalne gospodarske mreže (prim. Tchoukarinea 2013: 125–154).

Turizem je z infrastrukturo v vasi (delovna mesta v gostinstvu) zadržal nekaj prebivalstva, kajti za domačine je bila prav ponudba zasebnih prenočišč ena od pomembnih dopolnitev družinskega prihodka, kar dokazuje podatek, da je bilo leta 1965 na Lokvah zabeleženih 453 nočitev pri zasebnikih, leta 1972 pa je ta podatek narasel na 4587 nočitev (prim. Leban 2010). Leta 1967 je žičnice in hotel Poldanovec prevzelo podjetje APG Gorica, TOZD gostinstvo. Gre za čas, ko so lokvarsko turistično infrastrukturo vodili direktorji (v kratkem času se jih je zvrstilo 12), ki so uspeli organizacijsko združevati velike (tudi partizanske) prireditve, množične obiske turistov in sindikalni turizem.

Parcialni zazidalni načrt vikendov na Lokvah, kot ga je leta 1966 načrtoval arhitekt Tomaž Vuga (hrani Peter Štrukelj).

Z dopolnitvijo hotela Poldanovec z depandanso (kasnejši Paradiso, danes Gostilna Lokve) je bilo v letu 1967 zabeleženih skupaj več kot 6.000 nočitev. Hotel Poldanovec je tedaj nudil 84 ležišč, zasebniki pa kar 45 dodatnih sob. Ob nedeljah in praznikih je bila uvedena redna turistična avtobusna linija iz Nove Gorice z odhodom ob 7:45h, z Lokvi pa se je avtobus vračal ob 17h. Izdan je bil dvojezični prospekt, ki je vabil na Lokve (*Lokve-Slovenija-Jugoslavija*). Kraj z okolico je bil oglaševan kot »prijetno letovišče in zimovišče sredi obsežnega in vzorno vzdrževanega Trnovskega gozda«. V širitev turistične ponudbe se je vključila tudi Lazna s

smučiščem, vlečnico in planinskim domom. Izletnikom je bilo v gozdu na voljo več urejenih prostorov za piknik,¹⁰ od katerih so bili nekateri opremljeni s kurišči.

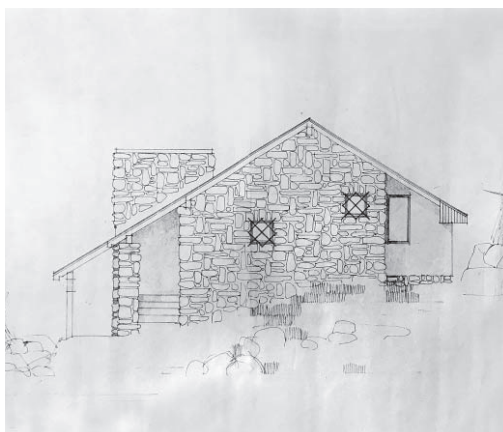
Vikend – ena od konstitutivnih izkušenj socializma

Na nek način se je turizem ponovno znašel »na križišču prastarih človekovih strasti po odkrivanju novega, vplivne politično-ekonomske liberalizacije in odločilnega tehnološkega

¹⁰ Posebej pomembna je študija gozdarskega inženirja Viktorja Klanjščka, ki je na območju Trnovskega gozda predvidel kar 16 počivališč (prostorov za piknik), namenjenih vse večjim obiskom gostov z lastnimi avtomobili.

napredka. Ponujal je vse, iluzije počitniškega brezdelja in utopije odkrivanja novih identitetnih svetov. Odlično je stregel ujetosti postmodernega človeka, njegovemu individualizmu in iskanju svobode v drugačnosti vsakdanjega življenja» (Kovač 2009: 34). Verjetno tudi kot odgovor na številne razvojne priložnosti je bil v letih 1965/1966 izdelan zazidalni načrt, ki je na Lokvah predvidel 33 individualnih gradenj (vikendov) in nekaj počitniških apartmajev v lasti proizvodnih organizacij na nekdanjem »Čargovem laz«, kot so domačini poimenovali del vasi, ki pelje proti Lazni in ki so ga tedanje občinske strukture predvidele za gradnjo počitniškega naselja.

Lokvam se je tako obetala nova, od oblasti podprta individualna gradnja z namenom pospešitve turističnega razvoja in dopolnitve hotelskih kapacitet z vikendi. V času vzpona lokvarskega turizma je sektor za urbanizem stanovanjskega podjetja tedanje Skupščine občine Nova Gorica (oktober 1966) pod vodstvom arhitekta Tomaža Vuge predstavil parcialni zazidalni načrt vikendov. Kmalu so ti dobili svoje lastnike, v večini je šlo za vodilne kadre v novogoriški politiki, gospodarstvu, bančništvu, ki so tu videli turistično-razvojne priložnosti, po drugi strani pa so jim Lokve predstavljale športne in prostoračasne trenutke, ki so jih tako poleti kot pozimi iskali v idiličnem okolju Trnovskega gozda. Fenomen lastnih vikendov, ali kot so v socializmu poimenovali »hišo za oddih/dopust in rekreacijo«, se je v tistem času zdel tako normalen, da se ga sploh ni problematiziralo. Lastniški vikendi kot odmori od dela so bili večinoma domena vodstvenih kadrov, oz. (nove) elite. Po drugi strani pa se je novogoriško delavstvo ob vikendih vračalo na kmečke domove v zaledju mesta (na Trnovsko-Banjško planoto) in se lotevalo dela na lastni zemlji (pobiralo pridelke, pomagalo staršem pri kmečkih opravilih). Kmalu pa se je tudi konservativni ritem kmečke kulture,

Vzhodna in zahodna fasada počitniške hiše prvega moža tedanje Skupščine občine Nova Gorica, kot jo je izrisal arhitekt Tomaž Vuga (hrani Peter Štrukelj).

vezan na zemljo in letne čase, počasi urbaniziral.

Zanimivo je, da je prav socializem s plačanim regresom prinesel letni dopust¹¹ (poleti na morje, pozimi na smučanje) kot kulturni vzorec v 60. in 70. let prejšnjega stoletja, s čimer je na nek način izenačil delavca z vodilnimi kadri. Čeprav se je kultura gradnje vikendov začela že v 50. letih 20. stoletja, ko so jih gradili vidni člani družbe ter imetniki (politične) moči, se je pojav do

¹¹ »Turist dejansko zapušča dom in želi zamenjati svojo rezidenčnost z reprezentančnostjo drugačnega načina življenja drugih. Turizem je v fordističnem modelu kapitalizma zavezan fiksaciji dela in bivanja. Priborjene počitnice so zato sprva predvsem uživanje brezdelja na bližnjih turističnih destinacijah« (Kovač 2009: 34).

poznih 80. let prejšnjega stoletja razširil na širok sloj prebivalstva, ko so vikendi nastajali iz nekdanjih (izpraznjenih) domačij (prim. Taylor 2013: 187–223).

Pojav »vikend hiše«, neke vrste sinteze, ki je zaznamovala življenje celotne generacije domačega višjega/srednjega razreda, pa je postal konstitutivna izkušnja naše kulture (prim. Duda 2005). To se je kot študijski primer odražalo tudi v goriški realnosti. Vodili kadri, ki so novogoriško okolje sprejeli kot kraj bivanja, so si v bližnji okolici (tu izpostavljamo primer Lokvi), uredili vikend. Med njimi je bila tudi počitniška hiša prvega moža tedanje Skupščine občine Nova Gorica, Jožka Štruklja, ki jo je (projektiral v letu 1966 z izvedbo v letu 1967) zasnoval arhitekt Tomaž Vuga, njej so kmalu sledile še druge. Predstavljala je novi arhetip počitniškega objekta na Lokvah, arhitekturno se je naslanjala na tradicijo stare gradnje iz »domačega kamna in lesa, s kompaktnim bivalnim prostorom, s kaminom in ognjem kot osrednjo točko ambienta« (T. Vuga, 2019). Ker je bilo za Lokve značilno to, da so bile vse južne stene hiš zaradi burje oblečene v les, je bila to pomembna informacija za tedaj mladega arhitekta, ki je elemente lesa in sivega domačega kamna dopolnil s tipično dvokapnico, ki pa ji je namesto *korcev*, ti bi morali biti vsak posebej zaradi močnih sunkov burje obteženi s kamni, nadel streho iz pravokotnih salonitk.

Lahko bi pritrdili tezi, da je šlo pri zasebnem vikendu za »*enega od najbolj verodostojnih izrazov jugoslovanske kulture, kulture, ki je hotela biti istočasno socialistični in potrošniški raj, in ki sama po sebi – nikoli ni posem uspešno – poskušala uskladiti industrijski, sodobni kolektivizem in trmast, posesiven odnos do države oz. do »še večeraj« popolnoma podeželske skupnosti*«. Hkrati z načrtnim razvojem Lokvi je tudi pri vikend naselju postal turizem del »politične mobilizacije, ki je skupaj z gospodarsko preobrazbo zrcalila tedanje politične in ideološke spremembe »ju-

goslovanskega tipa« (prim. Grandits, Taylor 2013: 27) tudi na Goriškem.

Čeprav so šestdeseta in sedemdeset leta predstavljala velik razvojni preskok za Lokve, kamor so oblasti načrtno usmerjale pozornost, so se številni domačini izselili v mesto, kjer so si poleg zaposlitve v eni od novogoriških tovarn (Meblo, MIP, Vozila Gorica, Final, SGP Gorica, Solkanska industrija apna, itd.), našli tudi stanovanja. V tistem času so v Novi Gorici nastali zazidalni načrti, ki so nudili rešitve stanovanjskih problematik za vodilne kadre (npr. Vetrišče, 1963/64), in tudi za širše sloje ali kot arhitekt Tomaž Vuga večkrat poudarja, je bilo v letih od 1969 do 1982 zgrajenega polovica mestnega tkiva. Tako se je skupaj z industrializacijo in urbanizacijo hkrati začel tudi proces praznjenja vasi (prim. Bremec Šuligoj 2019: 4–21). Turizem na Lokvah pa je prav v tistem času doživljal svoj vrhunec.

V 70. letih je bil obisk Lokvi in Trnovskega gozda pospešen tudi zaradi dobro organiziranih prireditev, za katerimi so običajno stala večja podjetja in družbenopolitične organizacije iz novogoriške občine, v turistično ponudbo območja pa so začeli vnovič vstopati zasebni turistični ponudniki. Lokve so tako v osemdeseta leta stopile z dobro ponudbo zimskih športov, prenočitvenimi in gostinskimi zmogljivostmi, pa tudi z dobro organiziranimi prireditvami, kjer je glavni nosilec turističnega razvoja, tedanji Avtopromet Gorica, sodeloval z ostalimi nosilci lokvarskega turizma: turističnim društvom, gozdnim gospodarstvom, domačini (prim. Nemeč, Pirih 1999).

Sredi 80. let se je razvoj turizma prekinil, tudi zaradi krize v državi (omejitvijo prometa z osebnimi vozili, čezmejnega prometa, ...) je upadlo število gostov, Lokve so bile še vedno brez vodovoda, večina glavnih turističnih akterjev pa je prihajala od drugod (Avtopromet Gorica, pozneje Avrigo in Ingoinženiring, je oddal hotel v najem

zasebniku, žičnice pa Soškemu gozdnemu gospodarstvu), kar se je poznalo pri ponudbi. Občina Nova Gorica se je tedaj vnovič sistemsko angažirala in želela s konkretnimi ukrepi (izgradnja vodovoda, izdelava krajinske zasnove Trnovski gozd s predlogi sprememb občinskih planskih dokumentov ter študije o dolgoročnem razvoju turizma v občini s poudarki na Trnovski planoti) zajeziti negativen trend obiskov, vendar ji je v začetku 90. let 20. stoletja poleg sprememb na polju družbenega sistema »zagodla« tudi narava s pojavom t. i. »zelenih zim«, ko več let zapored na območju Trnovske planote ni zapadlo (zadostne količine) snega. Vse to je vplivalo na počasen zaton lokvarskega turizma.

V 90. letih je prišlo do vzpostavitve novih odnosov v turizmu na osnovi zasebne ponudbe in kapitala. Leta 1992 je Turistično društvo Lokve začelo sistematično označevati planinske in kolesarske poti v okolici vasi. Izdanih je bilo kar nekaj brošur s turistično promocijo, (pre)usmerjeno v poletni čas. V letu 2005 se je v razvoj vasi vključilo podjetje Evroinvest, ki je prodrlo z idejo Ekovasi, vendar se stava na »naravno okolje, njegove etnološke, kulturne in zgodovinske značilnosti ter ekologijo« oz. velikopotezni načrti za Lokve niso izšli, kljub temu da so tedanje novogoriške oblasti pomagale s spreminjanjem občinskega prostorskega načrta, ki je omogočal zazidalne spremembe območja (prim. *Strokovne podlage za program razvoja turistične infrastrukture v javni rabi v turistični destinaciji Lokve* 2009).

Lokve so se začele počasi prebujati z majhnimi koraki, leta 2017 je objekte nekdanj cvetočega gostišča Paradiso (nekdanjo dependansa hotela Poldanovec, nazadnje last Euroinvesta), kupilo zasebno podjetje, ki želi destinacijo obuditi z dobro kulinarično ponudbo in, ki stavi na neokrnjeno naravo. Tradicijo gostilne Winkler (Tončkove kmetije) nadaljuje mladi rod, na Lokvah pa

je zaživel turizem na kmetiji *pri Uk'vih*, ki skupaj z Domom na Lazni ob koncih tedna dopolnjuje kulinarično ponudbo.

Od srede 70. let 20. stoletja se na polju turistične infrastrukture na Lokvah, kljub temu, da so bile omenjene v vseh razvojnih dokumentih Občine Nova Gorica, ni zgodilo nič resnično novega (če izvememo nekaj manjših zasebnih iniciativ), razen propada Hotela Poldanovec, ki (kot poligon za reševalne pse) sredi vasi spreminja značilno lokvarsko veduto. Govorica nekdanje turistične tradicije pa je še vedno dominantna in na nek način vplivna tudi v odnosu do (novogoriških) oblasti, slednja skupaj z (neokrnjeno) naravo, ki ostaja tako v poletnem kot zimskem času tiha zaveznica lepega, arbitrarno čaka na novo »načrtno aktivacijo tega čudovitega predalpskega kraja«, morda podobno tisti iz konca 60. let 20. stoletja.

VIRI IN LITERATURA

Viri:

PANG - Pokrajinski arhiv Nova Gorica
PANG 76, Investicijski program za ekonomski del za novogradnjo 2 smučarskih vlečnic na Lokvah pri Novi Gorici, t. e. 76.

Literatura:

- Bremec Šuligoj, M. 2019: Umiranje slovenskega podeželja. V: *Pro Lokovec*, 4–21.
- Duda, I. 2005: *U potrazi za blagostanjem: o povjesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*. Zagreb: Srednja Europa.
- Duda, I. 2013: Od radnika do turista. Prava, želje i stvarnost socialnog turizma u socijalističkoj Jugoslaviji. V: *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, 55–87.
- Grandits, H. in K. Taylor (ur.) 2013: *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*. Zagreb: Srednja Europa.
- Humar, J. 1989: Predstavljamo primorske strokovnjake: Joško Štrukelj, družbenopolitični delavec, gospodarstvenik. V: *Primorska srečanja* 1989, 95–96, 230–232.

Ročni kaŕipot po pokneŕeni grofovini Goriško-Gradiški 1894. Gorica: Goriška tiskarna, 86.

Kogoj, L. 1950–1980: Šolska kronika: [neobjavljeno gradivo].

Kolenc, P. 2017: Iz zgodovine turizma na območju zahodnega dela Trnovskega gozda do začetka 2. svetovne vojne. V: *Smučarska tradicija Trnovsko-Banjske planote*. Lokve: Društvo LO-KO; Nova Gorica: Društvo humanistov Goriške, 17–37.

Kovač, B. 2019: Napake in pasti turizma. V: *Mladina*, št. 34, 34.

Leban, M. 2010: *Strokovne podlage za program razvoja turistične infrastrukture v javni rabi v turistični destinaciji Lokve – Mestna občina Nova Gorica - mnenja, pobude in ideje za javno obravnavo projekta v KS Lokve – Lazna dne 7. 5. 2010* [interno gradivo]. Lokve: KS Lokve-Lazna, 7 str.

Nemec, R. in A. Pirih. 1999: *Novogoriški del Trnovske planote; inicialni razvojni načrt turistične rabe območja*. Nova Gorica: Urbis.

Občina Nova Gorica 1947–1977. 1977. Nova Gorica: Občinska konferenca SZDL.

Tchoukarine, I. 2013: Jugoslavenski put do međunarodnog turizma. Otvaranje, decentralizacija i propaganda u prvoj polovici 1950-ih. V: *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, 125–154.

Primorske novice, 29. 6. 1959.

Vuga, T. 2018. *Projekt: Nova Gorica*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Vuga, T. [2018]: Katalog projektov stanovanjski objekti, vikendi: 6. Vikend Štrukelj, Lokve [interno gradivo avtorja].

Taylor, K. 2013: Moja vikendica. Kuće za odmor kao idila i investicija. V: *Sunčana strana Jugoslavije. Povijest turizma u socijalizmu*, 187–223.

Strokovne podlage za program razvoja turistične infrastrukture v javni rabi destinaciji Lokve: Mestna občina Nova Gorica. 2009: Nova Gorica: Euroinvest.

Sogovornici:

Kolenc, Rajmund (november 2019).

Štrukelj, Peter (oktober 2019).

Vuga, Tomaž (september 2019).